

فایده‌های قرآنی

امام خمینی

مؤلف

مترجم

مؤلف

مترجم

مؤلف

مترجم

مؤلف

مترجم

مؤلف

مترجم

مؤلف

مترجم

مؤلف

مترجم

مؤلف

مترجم

مؤلف

مترجم

قرآن به مثابه

کلام خدا

پژوهشی در ساختار نشانه دینی

نگارخانه
نشر نگاه معاصر

عامر قیطوری

فهرست

- ۹ پیشگفتار
- ۱۳ فصل اول: مقدمه: خدای دور و نزدیک
- ۱۹ فصل دوم: مسأله روش و اهمیت تدوین یک چارچوب نشانه‌شناختی
- ۱۹ در جستجوی معنی
- ۲۰ دیدگاه نویسنده محور
- ۲۳ دیدگاه خواننده محور
- ۲۶ دیدگاه متن محور
- ۲۷ مسأله معنی و روش متفکران نوگرای مسلمان
- ۳۹ فصل سوم: قرآن و ویژگی‌های زبان
- ۴۳ ویژگی‌های زبان
- ۴۷ فصل چهارم: مسأله متکلم و مخاطب
- ۴۸ چه کسی سخن می‌گوید؟
- ۵۵ چه کسی مورد خطاب است؟

فصل پنجم: قرآن و گذر از نظم خطی ۶۱

مقدمه ۶۱

عالمان مسلمان و نظم خطی ۶۳

ضرورت یک چارچوب زبان شناختی ۶۶

انسجام یا نظم خطی؟ ۶۷

بررسی روایت نوح علیه السلام و طوفان بزرگ ۷۲

مراحل مختلف سرگذشت ۷۸

آیات متقارن و فرارفتن از بافت ۷۹

نتیجه‌گیری ۸۰

فصل ششم: وحی به مثابه کلام الهی ۸۳

فصل هفتم: پیوند روایت‌ها و اقتدار راوی اصلی ۹۵

پیوند راوی با شخصیت‌های متن ۱۰۰

پیوند راوی با شخص دیگر در توصیفی واحد ۱۰۲

پیوند راوی با شخص دیگر در انجام عمل و توصیفی واحد ۱۰۴

پیوند از طریق واژگان و معانی همانند ۱۰۶

پیوند سه تجلی زبانی برای خداوند: نحن، أنا و هو ۱۰۸

فصل هشتم: آیات و ساختار قول‌ها ۱۱۵

نقش قال در روایت‌ها ۱۱۵

ساختار امری با قل ۱۲۳

فصل نهم: مفهوم حضور و زمان ۱۲۹

مقدمه ۱۲۹

راوی اصلی و مفهوم حضور ۱۳۴

راوی اصلی به عنوان قادر مطلق ۱۳۸

فصل دهم: تأملی در ساختار نشانه دینی ۱۴۵

سه معنای مفهوم کتاب ۱۴۵

جهان بدین‌گونه شکل می‌گیرد ۱۵۰

قرآن به مثابه نشانه دینی ۱۵۲

فصل یازدهم: نتیجه‌گیری ۱۶۳

□ منابع ۱۷۳

□ نمایه ۱۷۷

پیشگفتار

سپاس خدایی که بدین سوی ره نمود

شکل‌گیری ایده اولیه پژوهش حاضر به حدود ۲۲ سال پیش برمی‌گردد، زمانی که دانشجوی دکتری زبان‌شناسی بودم و بسیار به انجام پژوهشی در زمینه ارتباط خدا و انسان از طریق قرآن علاقه داشتم. هرمنوتیک، چارچوب بسیار مورد توجه آن مقطع بود و بحث‌انگیز به نظر می‌آمد، البته هنوز هم یکی از زمینه‌های جذاب در مطالعه متون مقدس به شمار می‌رود. مدت طولانی به خواندن منابع مرتبط با هرمنوتیک و فلسفه آن گذشت و صفحات زیادی در معرفی رویکردهای چندگانه آن به مثابه بخشی از رساله نوشته شد. کار به همین شکل پیش می‌رفت تا اینکه به دلایلی خاص به این نتیجه رسیدم که هرمنوتیک رویکرد مناسبی برای مطالعه ساختار قرآن و رابطه آن با خالق نیست. در مقابل، روش زبان‌شناسی ساختگرا و نشانه‌شناسی قرار داشت که با تمرکز بر خود متن و ساختار آن، بدون در نظر گرفتن عوامل برون‌متنی روشی مناسب برای مطالعه وحی به نظر می‌آمد.

نوشتار حاضر به لحاظ موضوع، از همان رساله سرچشمه می‌گیرد؛ اما هم به لحاظ نوشتار و چارچوب نظری و هم یافته‌ها، با رساله و کتابی که در سال ۱۳۸۲ در رابطه با آن به چاپ رسید تفاوت اساسی دارد. برخلاف آن دو نوشتار که به طور عمده بر مفاهیم نظری ساختگرایی، پساساختگرایی و ارتباط متمرکز بودند و فضای کمی به ساختار قرآن اختصاص می‌دادند، در این پژوهش تقریباً تمامی فصول به ساختار قرآن می‌پردازند. با توجه به نامأنوس بودن مفاهیم پساساختگرایی و همانند آن برای علاقه‌مندان به قرآن،

این مفاهیم در نوشتار حاضر به کلی کنار گذاشته شده‌اند؛ بنابراین، بیان این نکته ضروری است که با وجود سخن گفتن از مفاهیم نشانه‌شناسی، این توصیف از قرآن به مفاهیم ساختگرایی یا پسا ساختگرایی وابسته نیست. به همین دلیل کنار گذاشتن این مفاهیم، فهم خواننده در درک ساختار قرآن به مفهوم خاصی را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد که در این پژوهش مطرح است. شایان ذکر است که مطالبی از مقالاتی که طی این سال‌ها توسط نگارنده به چاپ رسیده‌اند نیز در این متن مورد استفاده قرار گرفته‌اند.^۱ این مطالب به ویژه در بحث از قرآن و گذر از نظم خطی، مفهوم زمان، سبک گفت‌وگویی قرآن و مفهوم نشانه دینی مطرح شده‌اند؛ همچنین، با وجود تلاش بسیار برای حفظ ماهیت علمی این پژوهش و آوردن شواهد درون‌متنی فراوان برای هر مدعا، باید اقرار کرد که حفظ یک دیدگاه علمی خارج از چارچوب اعتقادات و به تعویق انداختن نتایج تا فصل پایانی کار سختی بود چرا که از همان آغاز، ناگزیر به آیه‌هایی اشاره می‌شود که چارچوب نشانه‌شناختی قرآن را تعریف می‌کنند؛ بنابراین، بهتر است بگوییم که پژوهش حاضر تبیین ساختار نشانه‌شناختی قرآن در چارچوبی است که خود وحی مرزهای آن را مشخص کرده است.

شاید تعجب برانگیز باشد که کسی پس از سال‌ها هنوز پژوهش در حیطه رساله دکتری‌اش را رها نکرده است. با وجود همه دشواری‌هایی که به طور معمول با این‌گونه پژوهش‌ها همراه‌اند، علاقه و اعتماد نگارنده نسبت به چارچوب و ایده اصلی همچنان باقی است و ایمان دارد که پژوهش در این زمینه، یعنی مطالعه قرآن در چارچوبی نشانه‌شناختی که بر باور به قرآن به عنوان نشانه دینی استوار است، به منزله زمینه‌ای ارزشمند هنوز در آغاز راه است و مطالعات بسیاری را در آینده می‌طلبد. تجربه انجام این کار را می‌توان تجربه‌ای در نظر آورد که نگاه نگارنده به خداوند و جهان و وحی را دگرگون کرد. امید که برای خوانندگان گرامی نیز خواندن این سطور مفید باشد.

در اینجا لازم می‌دانم از همه کسانی که در آماده کردن متن نهایی این پژوهش نگارنده را یاری نموده‌اند، از جمله سرکار خانم دکتر گلغام به خاطر بردباری و حمایت بی‌دریغ‌شان، دکتر اسدالله آذیر که متن را با دقت خوانده و نکات ارزشمندی را مطرح

۱. این مقالات در سال‌های ۱۳۸۵، ۲۰۰۹، ۲۰۱۵ به چاپ رسیدند؛ همچنین اطلاعات مربوط به این مقالات، رساله دکتری و کتاب چاپ‌شده در سال ۱۳۸۲ در منابع پایانی آمده است.

نمودند، و سرکار خانم صدیقه رضایی که ویرایش و صفحه‌پردازی متن را با جدیت تمام بر عهده گرفتند، صمیمانه تشکر کنم؛ همچنین از دکتر حسین خندق‌آبادی، دکتر مسعود صادقی و ناشر محترم جناب آقای اکبر قنبری و همه دوستانی که در آماده ساختن متن برای انتشار تلاش کردند، کمال تشکر را دارم.

عامر قیطوری

اردیبهشت ۱۳۹۸